

KINGDOM OF SWEDEN

KINGDOM OF DANEMARK

Baltic Sea

TEUTONIC DOMAIN

GREAT-DUCHY OF LITHUANIA

KINGDOM OF POLAND

KINGDOM OF BOHEMIA

MORAVIA

Novgorod

RUSSIAN PRINCIPALITIES

Moscow

Księstwa Ruskie

Vassals of the Golden Horde

GOLDEN HORDE
ZŁOTA ORDA

TEUTONIC

CARPATIAN

D A N I E B

Řád německých rytířů vůči Litvě (I)

- První pol. 14. st. – expanze litevského knížectví na ruské území. Gediminas (Gedymín, 1316–1341). Rozříšení o východní Smolensko a jižní Polesí.
- Řád realizoval ideu křížových výprav proti pohanům. Vojenské výpravy (tzv. rejzy – loupežná tažení) na litevské území. Populární mezi šlechtou západní Evropy.
- 30. léta 14. st. – stavba hradů-základěn u řeky Němen, výpady na pohanské území.
- **1337** – privilegium Ludvíka IV. Bavora, který řádu udělil Žmud', Litvu a Rus.
- Gedymín kontaktoval (přes rižského abp) papeže Jana XXIII. a informoval o zločinech řádových vojsk. Zájem papeže o Litvu, která ale tehdy křesťanství nepřijala.
- Po Gedymínovi vládli jeho synové Olgerd a Kejistut. První připojoval další východní území k Litvě. Druhý zadržoval expanzi řádu.
- 1344 – Jan Lucemburský a jeho syn Karel na tažení proti Litvě.
- Pol. 14. st. – zapojení Polska do voj. akcí proti Litvě. Rivalita o Haličsko-vladimírské knížectví.
- 1354 – papež Innocenc VI. vyhlásil kruciátu proti Litvě. Výzva pro panovníky Čech a Uher. List polskému episkopátu o finan. podporu polskému králi. Papežská kritika řádu za útok na Mazovsko. Po r. 1355 (polsko-litevské smíření) zase kritika papeže vůči Kazimírovi III. 1357 – polsko-litevské spojení proti řádu.

1337 [listopad 15], München
Iniciála „L“ představuje císaře a velmistra
při aktu předání praporce symbolizujícího
předání Litvy jako léna.

et predictis), SACRUM DE REGE ROMANORUM IMPERII ANCTIS MUNDI PRINCIPALIBUS QUIBUSLIBET
sentibus et posteris, GRAM suam et omne bonum. N

... **terram Lythwinorum** cum omnibus pertinentiis suis et partibus cuiuscumque ydiomatis sive Hamayten, Karsow vel Rusye seu alterius cuiuscumque existant ... de imperiali auctoritate donamus pure et irrevocabiliter **iure proprio in perpetuum pro se et suis successoribus recipientes** dictam terram dictumque fratrem Theodoricum felicem nostrum et imperii principem nomine dicti sacri ordinis investimus de eisdem **cum administracione temporalium et iurisdictione eiusdem plenaria principatus.**

Řád německých rytířů vůči Litvě (II)

- 1357–1358 – plány Kazimíra III. Velikého ohledně christianizace Litvy a podřízení litevského území hnězdenskému abp.
- 1358 – projekt christianizace Litvy předložený Karlem IV. Nabídka místním lit. knížatům na přijetí křtu výměnou za ochranu před nepřítelem. Císařské poselstvo na Litvu (včetně řádového zemské mistra). Litva požadovala vrácení všech území zabraných řádem. Císař to nepřijal.
- po r. 1360 – zintenzivnění útoků na litevské území (Trakai; Vilnius).
- 1370 – odvetná litevská výprava na Sambii – vítězství řádového vojska u Rudavy.
- 1377 – smrt knížete Olgerda, jeho syn Jagello nástupcem. Komplikované vztahy se strýcem Kestutem. Jagello se zajímal o expanzi na východ, byl ochoten ustupovat řádu, naopak Kestut radil pokračovat v boji.
- 1380 – Jagello podepsal s řádem smlouvu ohledně Žmudi, že řád může žmud'ské území napadat.
- 1381 – Jagello porazil Kestuta a uvěznil (1382 zemřel – vražda?).
- 1382, Dubissa – smlouva s řádem o odstoupení části Žmudi a přijetí křtu výměnou za čtyřleté příměří.
- Záhy útěk Vitolda, syna Kestuta, k řádu, aby s jeho pomocí získal otcovské dědictví (Trakai).
- 1383 – výprava proti Vilnu, v čele Vitold, který opustil řád a smířil se s Jagellem (dal mu Břest, Hrodno, Podlesí). 1384 – společná odvetná výprava proti řádu.
- 1385 – dohoda uzavřená v Krevu; únor 1386 – litevská knížata přijala katolický křest.

Krewo, 14 sierpnia 1385 r.

Jagiello wielki książę litewski wraz z braćmi stwierdza zobowiązania, jakie przyjął na siebie na wypadek, jeśli zostanie mężem królowej polskiej Jadwigi.

Or. 1. Arch. kap. krak., dok. nr. 186. Dokument pergaminowy, średniej grubości, licho wyprawny, szer. 33, wys. 22, zakł. 4 cm., dość dobrze zachowany, w ostatnim wierszu nieco przetarty, w kilku miejscach poplamiony od wilgoci. — Opatrzony był pierwotnie 5 pieczęciami; po 4 pozostały kawałki pasków pergaminowych, na których były przywieszane, po piątej tylko nacięcia w pergaminie. Ob. Dr. 1. — In dorso zapiski: 1) Litterae Jagelonis magni ducis Lithvaniae pro regina Poloniae (ręka XVI w., pismo bardzo zatarte; inna ręka XVII wieku dodała:) Hedvigi, quam sibi in uxorem copulari postulat; 2) 1385; 3) R. 53; 4) Litterae Jagellonis ducis Lithvaniae, quibus per emissarios expetit Hedvigim in consortem (ręka XVII w.); 5) Nro 3-tio (ręka XVIII w.); 6) 189 (ręka XIX w.).

Kop. 1. Arch. kap. krak., rękopis XV w. p. t.: Liber antiquus privilegiorum, k. 53—53^v, nr. LXXVII: Litterae, quibus Jagalo dux Lithvaniae Rutenus postulat Hedvigim reginam Poloniae sibi in matrimonium copulari (odpis ręką XV, nagłówek ręką XVI w.). — 2. Arch. kap. krak., rękopis XVII w. p. t.: Archivi ecclesiae cathedralis et dioecesis Cracoviensis autoritate illustrissimi et reverendissimi domini domini Andreae Trzebicki episcopi Cracoviensis, ducis Severiae etc., reformati et in scripta redacti pars prima, k. 70—71, nr. 45. — 3. Arch. kap. krak., rękopis XVIII w. p. t.: Summarium monumentorum pergameneorum in archivo reverendissimi capituli ecclesiae cathedralis Cracoviensis reperibilium, nr. 189 (regestr).

Dr. 1. Wiszniewski, Pomniki historii i literatury polskiej, t. IV str. 92—94, według Or. 1; z podobiznami pieczęci książąt Witolda, Korybuta i Lingwena. — 2. Cod. epistolaris saec. XV, t. I część 1, nr. 3, według Or. 1.

Reg. 1. Daniłowicz, Skarbiec dyplomatów, t. I nr. 507, według Dr. 1.

Nos Jagalo, virtute Dei dux magnus Litwanorum Rusiaeque dominus et haeres naturalis, notum facimus quibus expedit universis, praesentium tenorem inspecturis, nobis memoriale dicendorum a serenissima principe Dei gratia E.¹ regina^a Ungariae, Poloniae, Dalmaciae etc. per honorabiles et nobiles viros dominos Stephanum praepositum Chana-

1. ^a Było w or.: regina, regina, później pierwszy wyraz przekreślono i nadpisano tąsamą ręką: E.

1. ¹ Elżbieta królowa węgierska.

diensem, Ladislaum filium Kakas de Kaza castellanum de Potok, Wlodconem¹ pincernam Cracoviensem, Nicolaum² castellanum Zavichostiensem et Cristinum³ tutorem Kazimiriensem. Et primo dixerunt, qualiter magnificus princeps Jagalo dux magnus Litwanorum etc. suos solempnes ambaziatores ad dominos regnicolas Poloniae destinavit, demumque et ad eius reginalem maiestatem. Hii autem, qui ad reginalem maiestatem fuerunt transmissi, assumpserunt secum litteras credentiales a potiori, maiori et excellentiori nuntio, videlicet inclito principe⁴ Skirgalone duce, fratre domini Jagalonis ducis magni, qui ex quibusdam certis causis personaliter ad eiusdem reginalem maiestatem transire nequivit. Nuntii vero eiusdem, dux Borisz⁵ et Hanco⁶ capitaneus Vilenensis, eidem dominae reginae Ungariae taliter exposuerunt et dixerunt: quomodo multi imperatores, reges et principes diversi cum eodem duce magno Litwanorum cupiebant, affectabant et desiderabant parentelam proximitatis contrahere perpetuam, quod factum Deus cunctipotens usque in personam eiusdem reginalis maiestatis reservavit. Ideo, serenissima princeps, pro tanto saluberrimo misterio suscipiat vestra maiestas eundem dominum Jagallonem magnum ducem in filium et inclitissimam principem Hedvigim filiam vestram carissimam, reginam Poloniae, sibi in legitimam consortem copulantes. Et exinde credimus laudem Deo, salutem animarum, honorem hominibus et augmentum⁷ Regni extitisse. Dum autem ea, ut praeferuntur, fine terminabuntur ordinato, interdum dominus Jagalo magnus dux cum omnibus fratribus suis nondum baptisatis, proximis, nobilibus, terrigenis maioribus et minimis, in suis terris existentibus, fidem catholicam sanctae ecclesiae Romanae nititur, cupit et desiderat amplectari. Et quia super eo multi imperatores et principes diversi laboraverunt, quod ab eo usque nunc minime obtinere valuerunt, verumptamen Deus omnipotens hunc honorem ipsius reginali⁸ maiestati conservavit. In huius rei robur, evidentiam et firmitatem idem Jagalo dux magnus promittit, universos thezauros suos ad recuperationem defectuum regnorum utrorumque, tam Poloniae, quam etiam Litvaniae, ponere et exhibere⁹, et hoc, nisi eadem domina Ungariae filiam suam Hedvigim reginam Poloniae praenarratam sibi matrimonialiter copulabit. Etiam idem Jagalo¹⁰ dux magnus promittit pactum pecuniae, ratione vadii inter ipsam dominam reginam Ungariae ex una et ducem Austriae parte ex altera constitutum¹¹, videlicet ducenta milia florenorum dare et exsolvere effective. Item idem dux Jagalo magnus promittit et spondit, universas occupationes et defectus regni Poloniae, per quorumvis manus distractas et occupatas, propriis laboribus et expensis reintegrare. Item idem Jagal dux magnus promittit cunctos christifideles et praecipue homines utriusque sexus, de terra Poloniae receptos et more exercituantium transductos, pristinae reddere libertati ita, quod quisquis eorum vel earum transibit, quo suae licebit voluntati. Demum etiam Jagalo dux saepedictus promittit terras suas Litvaniae et Russiae coronae regni Poloniae perpetuo applicare. Et nos Jagalo dux magnus Litwanorum praefatus praemissas legationes,

1. * W or.: principi. 2. W or.: augmentum. 3. W or.: reginalis. 4. W or.: exhibere 5. Ten wyraz nadpisyany tąsamą ręką na interlinii.

1. ¹ Włodko z Charbinowic, według Długosza Historia Polonica t. III str. 97: z Ogrodzienca. ² Według Długosza l. c.: Bogorja. ³ Według Długosza l. c.: z Ostrowa. ⁴ Według Wolffa, Rod Gedymina, str. 28, Borys Konstantynowicz książę smolski, zięć Olgierda, według zaś Radziwińskiego, Monografia XX. Sanguszków t. I, str. 4 i 6, Włodzimierz Olgierdowicza ks. kijowski. ⁵ Długosz l. c. sowie go: Hanulo. ⁶ Mowa tu o układzie, zawartym w Hainburgu 15 czerwca 1378 r., ob. dokument Ludwika króla węgierskiego z tejże daty w Fejtra G. Codex diplomaticus Hungariae, t. IX. 5. str. 255.

ex parte nostri per praedictum Skirgalonem fratrem nostrum carissimum praenominatis dictis baronibus regni Poloniae propositas et modo praehabito declaratas ac demum per nuntios eiusdem fratris nostri serenissimae principi dominae Elizabethae reginae Ungariae praenotatae similiter et modo praehabito explicatas, in praesentia praedictorum ambaziatorum seu nuntiorum ipsius dominae reginae, tam Ungarorum, quam etiam Polonorum, ad nostram celsitudinem destinatarum, una cum fratribus nostris infrascriptis, videlicet domino Skirgalone, Coribut, Vitoldo, Ligwen, ducibus Litwanorum, et in persona aliorum fratrum nostrorum, praesentium et absentium, processisse et tam praedictae dominae reginae, quam etiam praefatis baronibus regni Poloniae intimasse. Quasquidem legationes cum nostri ac fratrum nostrorum praescritorum sigillorum praesentium [appensione]^a duximus fore ratificatas et per omnia modis praemissis affirmatas. Datum in Krew feria secunda in vigilia Assumptionis beatae Mariae virginis gloriosae, anno Domini MCCCLXXX quinto.

2.

Wolkowysk, 11 stycznia 1386.

Postowie polscy zaświadcza, że zawiadomili Jagiellę wielkiego księcia litewskiego o wyborze na króla polskiego i męża Jadwigi i zapewniają bezpieczeństwo w Polsce dla Jagiell i jego posłów.

Or. 1. Muzeum Czart., dok. nr. 195 (Vol. I k. 34). Dokument pergaminowy, dobrze zachowany, szer. 29, wys. 18, zakł. 35 cm. — Przy dokumencie były przywieszane cztery pieczęcie, po których pozostały paski pergaminowe. — In dorso zapiski: 1) Nuntiorum Regni recognitio, quod Jagellonem ad Regnum et coniugium Hedvigis invitarunt (reka XVII w.); 2) Denuntiatio electionis in regem Poloniae Jagelloni duci Lithvaniae (reka XVII w.); 3) 1386; 4) Regni Poloniae; 5) Univers. reg. nr. 3.

Kop. 1. Muzeum Czart. ręk. 9 (Teki Naruszewicza t. 9), nr. 2, str. 15—16. Jestto odpis z Or. 1, jak świadczy zapisek od góry aktu: Ex originali archivi Regni. U dolu zapisek: Ta kopia przepisana z oryginalu pergaminowego z wiszącami u dolu czterema pieczęciami, z których pieczęci same tylko zostały zawiązki pergaminowe. Zaświadcza. Adam Naruszewicz bis. koad. smol. pisarz w. W. X. L. mp. — 2. Bibl. Ossol. nr. 184 k. 379—379^v. Odpis z XVI w.

Dr. 1. Szajnocha, Jadwiga i Jagiello, t. II, wyd. 1855 r., str. 393—394 (według K. 2). — 2. Cod. diplomaticus Poloniae t. III nr. 170 (według Or. 1).

Reg. 1. Danilowicz, Skarbiec dyplomatów, t. I nr. 513 (według inwentarza Warszewickiego). — 2. Rykaczewski, Inwentarium, str. 176.

Nos Włodko capitaneus Lublinensis, Petrus Ssafranecz subdapifer Cracoviensis, Nicolaus castellanus Zavichostiensis et Cristinus tutor Kazimiriensis, notum facimus universis praesentium notitiam inspecturis, quod feria quinta infra octavas Epiphaniae Domini, anno eiusdem Domini M^oCCC^oLXXX^o sexto, ad invitissimum principem Jagalonem Dei gratia summum ducem Litwanorum et Russiae haeredem cum legationibus nobilium, procerum maiorum pariter et minorum, necnon totae communitatis regni^a Poloniae, cum

1. * W or. wyraz ten, lub inny podobny, opuszczony. 2. * W or.: regni.

Řád německých rytířů vůči Litvě (III)

- Uzavření polsko-litevské unie (1385–1386) zpočátku nemělo vliv na vztah mezi Polským královstvím a Řádem německých rytířů (viz Kališský mír z r. 1343).
- 1388, Toruň – setkání Vladislava II. Jagella a velmistra Konráda Zöllnera z Rottensteinu. Ohrožení řádových zájmů vyplývající z polsko-litevského spojení a christianizace Litvy. Formálně korektní vztahy s Polskem, jinak ale protilitevská propaganda – snaha o diskreditaci Jagellova křtu a jeho manželství s Hedvikou. Hledání spojenců.
- Žmud' – jablko sváru mezi Polskem a Litvou na jedné straně a řádem na straně druhé. Ovládnutí území politickými a vojenskými prostředky.
- 1389/1390 – konflikt mezi Jagellem a Vitoldem (Alexandrem), který přestoupil (opět) na stranu řádu. Dohoda s velmistrem: za pomoc při dobytí hradu Trakai, slíbil Vitold odevzdat Žmud' a Hrodno.
- Léto 1390 – řádové a Vitoldovo tažení na Vilno. 1391 – další výprava na Vilno za vlády velmistra Konráda z Wallenrode (1391–1393). Vitold získal Hrodno, část území s hradem Trakai a některé hrady, které mu předal řád. Protiakce polských vojsk na Dobříňsku. Řád ustoupil z Litvy a ponechal si pouze Žmud'.
- srpen 1392, Ostrov – uzavření kompromisu mezi Jagellem a Vitoldem (zradil řád). Polský král slíbil splnit požadavky svého bratrance. Předal mu trocké knížectví (hrad Trakai) a místodržitelskou vládu na Litvě. Jagello odvolal z Vilna polského starostu a smířil Vitolda se svým bratrem Skirgellem.

KINGDOM OF SWEDEN

KINGDOM OF DANEMARK

Baltic Sea

TEUTONIC DOMAIN

TEUTONIC

GREAT-DUCHY OF LITHUANIA

KINGDOM OF POLAND

KINGDOM OF BOHEMIA

MORAVIA

RUSSIAN PRINCIPALITIES

Vassals of the Golden Horde

GOLDEN HORDE
ZŁOTA ORDA

ESTONIA

LIVONIA

LETGALIA

PRUSSIA

Mazovia

Galicia

Novgorod

Pskov

Tver

Księstwa Ruskie

Tula

ZŁOTA ORDA

KRAKÓW

Wrocław

Opole

Bytom

Cieszyn

Nowy Targ

Lublin

Warszawa

Łódź

Włocławek

1398 to 1422

1401

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1389-1392 and 1407-1412

Lithuanian vassals

Christianised around

1401

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

1392-1411

1399

Řád německých rytířů vůči Litvě (IV)

- Řád interpretoval Vitoldův krok jako zradu. Pustošivé nájezdy na Litvu.
- 1395 a **1403** – římský král a papež zakazují řádu napadat litevské území.
- 1398, Salinwerder – řád získal od Vitolda Žmud' a příslib pomoci při pacifikaci pohanského území. Christianizace Litvy pod vedením řádu. Rozdělení sfér vlivu na Východě (Velký Novgorod – Vitold; Pskov – řád). Ovládnutí Žmudi až v únoru 1400.
- srpen 1399, Vorskla – spojenecká armáda Vitolda a řádových a polských oddílů poražena tatarským vojskem (Zlatá horda). Konec ambiciózní východní politiky knížete Vitolda.
- 1401 – unie vilensko-radomská. Doživotní velkoknížecí titul a vláda pro Vitolda na Litvě.
- březen 1401 – povstání na Žmudi podporované Vitoldem.
- 1401–1403 – válka mezi řádem a Litvou. Z Prus a Livonska nájezdy na litevské území. Pustošení území až po Hrodno. Odvetná akce litevského vojska – zničení řádových hradů Gotteswerder a Klajpeda (něm. Memel).
- Řádová propaganda a snaha dostat na svou stranu některá litevská knížata (Švidrigello a knížata ze Smolenska, Rjazaně atd. a část pravoslavných bojarů). Řád nedokázal dobýt Vilno a dosadit tam Švidrigella. Vitold měl vojenskou a diplomatickou podporu ze strany polského krále. **Bonifác IX. odsoudil vojenská tažení řádových vojsk na Litvu.** Konec r. 1403 – příměří mezi Vitoldem a velmistrem.

- Mandát Bonifáce IX. z 9. září 1403, jimž bylo velmistrovi Konrádovi z Jungingenu (1393–1407) a řádu zakázáno vojensky útočit na pokřtěné Litevce a podporovat v této činnosti tzv. „hosty“: *per apostolica scripta districte precipiendo mandantes [...] contra regem, civitates, terras, loca Littwanie et neophitos supradictos nullam decetero per vos vel per alios, quovis quesito colore, iniuriam, molestiam vel offensam realem seu personalem presumatis inferre, nec quantum in vobis fuerit ab aliis permittatis inferri* (CDP V, s. 188, č. 137). Papežský mandát se dochoval v apelaci, kterou podal řečený velmistr 10. prosince 1403.
- Zdůvodnění apelace je založeno na široké historicko-teologické argumentaci, avšak anonymní autor pouze poukazuje na slabinu argumentu o litevských neofytech. Podle něj jde totiž fakticky o menšinu a klade rétorickou otázku, zda je spravedlivé šetřit většinu pohanů kvůli několika pokřtěným: *quasi ob paucorum de novo baptizatorum salutem plurimos in fide confirmatos in perdicionem trudi liceret et quasi parvos numeros noviciorum reductorum ad gremium ecclesie digna iustificacionis causa foret, ut parceretur relique paganorum multitudini quodam modo infinite patetur.*

Řád německých rytířů vůči Litvě (V)

- květen 1404, Raciążek – setkání Vladislava II. Jagella a velmistra Konráda z Jungingenu. Vitolda zastupoval vilenský bp. Potvrzení smlouvy z r. 1398 v Sallinwerder. Žmud' měla zůstat v řádových rukou. Zvláštní dokument potvrzoval kališský mír. Řád souhlasil s odkoupením dobříňského území za nižší zástavní sumu (červen r. 1405). Nevyřešen spor o Drezdenko v Nové marce (zástava od krále Zikmunda Lucemburského).

POLSKA ZA WŁADYSŁAWA ŁOKIETKA

- państwo Władysława Łokietka 1305
 - granica Polski 1320
 - ziemie zjednoczone przez Władysława Łokietka do 1329
 - ziemie zajęte przez Zakon Krzyżacki 1308–1332
 - ziemie zholdowane przez Jana Luksemburskiego
 - ziemie zajęte przez Brandenburgię
 - niezależne księstwa Piastów
 - księstwo biskupie
 - granice innych państw
 - granice dzielnic i księstw
 - granice ziem
 - Kraków** stolice państw
 - Gdańsk** stolice dzielnic oraz ważniejszych księstw i ziem
- 0 100 km

POLSKA ZA KAZIMIERZA III WIELKIEGO

